

Elf vlugschriften van de Makhnovshchina (januari - juni 1920)

Door de [Makhnovshchina](#)

- Bron: Geschiedenis van de Machnobeweging, Pjotr Arsjinoff
- Vertaling: Frans Lodewijkx
- Digitalisering: Tommy Ryan

De elf hier gepubliceerde vlugschriften zijn afkomstig uit het archief van de Italiaanse anarchist Ugo Fedeli, wat zich in het *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis* (IISG) in Amsterdam bevindt. Fedeli kwam in het begin van de jaren twintig in het bezit van deze documenten, toen hij Moskou, Berlijn en Parijs bezocht. In Parijs maakte hij kennis met Nestor Makhno.

Inleiding

De oorspronkelijke Russische documenten werden gepubliceerd in de *International Review of Social History* (XIII) 1968, door L.J. van Rossum van een inleiding voorzien, en verschenen in een Engelse vertaling als appendix bij de Engelse uitgave van Arshinovs [Geschiedenis van de Makhnobeweging \(1918-1921\)](#) uit 1974. De hier aangeboden documenten zijn vanuit het Engels vertaald.

Het papier waarop de oorspronkelijke teksten gedrukt zijn bestaat uit onder andere uit kasboeken gescheurde bladzijden en uit pakpapier van een snoepfabriek, wat duidt op een papierschaarste binnen de Makhnovshchina. Even 'onverzorgd' als het papier is het taalgebruik. Regelmatig lijkt het alsof de schrijvers zoveel mogelijk informatie in één zin wilden stoppen, slechts van elkaar gescheiden door komma's en punt-komma's. Het directe gevolg daarvan was — en is — dat die zinnen krom, lang en soms nauwelijks leesbaar zijn. Een mogelijke oorzaak is de ongeletterdheid van de schrijvers, een andere het spoedeisende karakter.

De vertaler heeft aan dat karakter van deze documenten niets veranderd, temeer niet daar het een essentieel onderdeel vormt van de hectische periode waarin de Makhnovshchina toen (eerste helft van 1920) verkeerde.

Frans Lodewijkx.

Korte inhoud van de vlugschriften:

1. Oproep aan de Oekraïense boeren en arbeiders een Al-Oekraïens congres te organiseren, gevolgd door een verklaring betreffende het leven van de boeren en de arbeiders waarin een aantal maatregelen voorgesteld en een aantal andere voorgeschreven worden.
2. Een kort overzicht van de strijd van de Makhnovisten tegen de diverse vijanden in het algemeen, en de bolsjewisten in het bijzonder, gevolgd door een oproep congressen te organiseren.
3. Over de terreur van het Rode Leger vergezeld van een oproep daar tegen te strijden.
4. Over de Makhnovshchina en haar uiteindelijke doel.
5. Over de bloedverwantschap tussen de soldaten van het Rode Leger, zijnde arme boeren en arbeiders, en de opstandige Makhnovisten, eveneens arme boeren en arbeiders, gevolgd door

een oproep aan de Rode soldaten zich bij de Makhnovshchina aan te sluiten.

6. Zie document 5.
  7. Oproep aan de Oekraïense boeren en arbeiders zich aan te sluiten bij de Makhnovshchina in haar strijd tegen de Witten.
  8. Oproep — met een dreigende ondertoon — aan de Oekraïense jongeren zich bij de Makhnovshchina aan te sluiten.
  9. Verklaring tegenover de kozakken van de Don en de Koeban over het ontstaan en het doel van de Makhnovshchina vergezeld van een rechtzetting van geruchten alsof Makhno dood en de Makhnovshchina een bandietenbende zouden zijn, en gevolgd door een oproep opnieuw in opstand te komen.
  10. Zie document 5.
  11. Zie document 5.
-

Elf vlugschriften van de Makhnovshchina (januari - juni 1920)

VERKLARING VAN HET REVOLUTIONAIRE OPSTANDELINGENLEGER VAN DE OEKRAÏNE (MAKHOVISTEN)

Aan alle boeren en arbeiders van de Oekraïne. Via telegraaf, telefoon of post te versturen naar alle dorpen, landelijke districten en gouvernementen van de Oekraïne. Voor te lezen op boerenvergaderingen, in fabrieken en werkplaatsen.

Werkende Vrienden! Het Revolutionaire Opstandelingenleger van de Oekraïne (Makhnovisten) werd in het leven geroepen uit protest tegen de onderdrukking van de boeren en arbeiders door enerzijds de regering van de bourgeois-landheren en anderzijds de bolsjewistisch- communistische dictatuur.

Voor zichzelf één einddoel vaststellend — de strijd voor de totale bevrijding van de Oekraïense werkende klasse van de onderdrukking door verscheidene machthebbers én voor de vestiging van een WAARLIJK SOCIALISTISCHE SOVJET-ORDE - vocht het opstandige Makhnovistenleger koppig aan verschillende fronten om deze einddoelen te bereiken, en brengt zij nu de strijd tegen het leger van Denikin tot een victorieus einde: bevrijdt zij streek na streek van elke dwingelandij.

Veel boeren en arbeiders vragen zich af: Wat gaat er nu gebeuren? Wat moeten we nu doen? Wat moeten we doen met de wetten van de verdreven machthebbers enz.?

Al deze vragen zullen afdoende en tot in detail beantwoord worden op het Al-Oekraïens Congres van Boeren en Arbeiders, dat onmiddellijk bijeen moet komen, dat wil zeggen, zodra zich voor de boeren en de arbeiders de mogelijkheid voordoet om samen te komen. Dit congres zal alle dringende vragen betreffende het leven van boeren en arbeiders uitvoerig bespreken en er een beslissing over nemen.

Gezien het feit dat het congres op een nog niet nader te noemen datum bijeen wordt geroepen, vindt

het opstandige Makhnovistenleger het noodzakelijk de volgende verklaring betreffende het leven van boeren en arbeiders af te leggen:

1. Alle decreten van de (vrijwillige) regering van Denikin zijn buiten werking gesteld. De decreten van de communistische regering die in strijd zijn met de belangen van de boeren en de arbeiders worden eveneens ingetrokken.

Noot: Het werkende volk moet zelf beslissen welke decreten van de communistische regering schadelijk voor haar zijn — de boeren tijdens hun vergaderingen, de arbeiders in hun fabrieken en werkplaatsen.

2. De grond van de dienstadel, de kloosters, de prinsen en de andere vijanden van de zwoegende massa's komen, met al het vee en alle goederen, toe aan die boeren die zich slechts met behulp van hun eigen arbeid onderhouden. Deze overdracht zal op een ordelijke manier, zoals besloten op de boerenvergaderingen, uitgevoerd worden. De boeren moeten in deze niet alleen aan zichzelf denken maar ook aan het gezamenlijke belang van de gehele onderdrukte boerenstand.

3. Fabrieken, werkplaatsen, mijnen en andere productiemiddelen worden het bezit van de arbeidende klasse als geheel. Zij zal alle bedrijven zelf beheren via haar vakbonden, de productie weer op gang brengen en proberen alle industrieën in het land in een eenheidsorganisatie te verbinden.

4. Voorgesteld wordt dat alle boeren- en arbeidersorganisaties beginnen met de opbouw van vrije boeren- en arbeiderssovjets. Alleen diegenen die constructief werk, noodzakelijk voor de sociale economie, verrichten, kunnen meedoen in de sovjets. In de boeren- en arbeiderssovjet is geen plaats voor vertegenwoordigers van politieke organisaties, daar hun participatie zo'n sovjet zal veranderen in een verlengstuk van de partij wat kan leiden tot de ineenstorting van het sovjetsysteem.

5. Het bestaan van de Tsjeka, van partij-comités en dergelijke dwang uitoefenende autoritaire en disciplinaire instituten is niet te tolereren temidden van vrije boeren en arbeiders.

6. Vrijheid van meningsuiting, van pers, vergadering, vereniging enz. zijn onvervreembare rechten van elke werker, en iedere beperking van die rechten is een contra-revolutionaire daad.

7. Legers, politiemachten en staatsmilitie zijn afgeschaft. In plaats daarvan zal het volk haar eigen verdediging organiseren. Deze zelfverdediging kan alleen door de boeren en arbeiders georganiseerd worden.

8. De boeren- en arbeiderssovjets, de zelfverdedigingsgroepen én elke boer en arbeider afzonderlijk mogen geen contra-revolutionaire uitingen en wat dies meer zij van de zijde van de bourgeoisie of van officieren meer dulden. Zij mogen evenmin het verschijnsel banditisme toelaten. Iedereen die schuldig verklaard wordt aan banditisme of contra-revolutionair gedrag wordt ter plekke neergeschoten.

9. Bolsjewistisch en Oekraïens geld moet naast ander geld geaccepteerd worden. Diegenen die zich hier niet aan houden zijn onderhevig aan revolutionaire maatregelen.

10. De onderlinge ruil van arbeidsproducten blijft vrij; voorlopig zal deze activiteit niet door organisaties van boeren en arbeiders worden overgenomen. Wel wordt voorgesteld dat de ruil van goederen voornamelijk plaatsvindt TUSSEN DE LEDEN VAN DE WERKENDE KLASSE.

11. Alle individuen die opzettelijk de verspreiding van deze verklaring belemmeren zullen als contra-revolutionair beschouwd worden.

Revolutionaire Militaire Sovjet en Bevelvoerende Staf van het Revolutionaire Opstandelingenleger van de Oekraïne (Makhnovisten)

7 januari 1920

KAMERADEN BOEREN!

Gedurende vele jaren hebben de Oekraïense boeren gestreden met hun oude vijanden en onderdrukkers. Duizenden van de beste zonen van de Revolutie zijn gevallen in de strijd voor de totale bevrijding van het Werkende Volk van elke onderdrukking. Dankzij de heroïsche krachtsinspanningen van het boeren-opstandelingenleger van de Oekraïne werd Denikin de fatale slag toegebracht. De opstandige boeren, met hun leider — Vadertje Makhno — aan het hoofd, maandenlang aan het thuisfront van de Witten verblijvend, omringd door een normaal gesproken sterkere vijand, uitgeput door de ergste ziekte — tyfus, welke dagelijks honderden van onze beste strijders aan het gevecht onttrok, en die het regelmatig aan munitie ontbrak, zij vielen de vijand met blote handen aan en onder hun krachtige slagen vluchtten de beste troepen van Denikin — de detachementen van Sjoero en generaal Mamontoff. Dankzij ongelooflijke krachtsinspanningen en het bloed van de beste strijders vernietigden de opstandige boeren het front van Denikin en openden zij de poort voor hun noordelijke broeders — voor Boeren en Arbeiders; kameraden van het Rode Leger namen in de Oekraïne de plaats in van de hordes van Denikin — arbeiders en boeren uit het noorden. Voor de Oekraïense werkende boeren rees nu, afgezien van de gezamenlijke taak — de strijd tegen de Wine gardes — een tweede vraagstuk op, namelijk de opbouw van een waarlijk sovjetsysteem, waarin de sovjets, gekozen door het werkende volk, de dienaren van het volk zullen zijn, de uitvoerders van die wetten en die orders, die het werkende volk zelf zal uitschrijven op het Al-Oekraïense Werkers Congres. Maar de leiding van de Communistische Partij, die uit het Rode Leger een blind, gehoorzaam stuk gereedschap heeft gemaakt voor de verdediging van de commissarocratie; die de besten van de opstandige leiders met vuil besmeurt en belastert, is vastbesloten “de splinter te ontwortelen” en de revolutionaire opstand te vernietigen die de Heren Commissarissen belemmert hun macht over het Oekraïense werkende volk uit te breiden. De Commissarocraten willen in het werkende volk slechts “menselijk materiaal” zien, zoals Trotzki haar op het congres noemde, slechts kannonenvlees dat iedereen toegeworpen kan worden, maar aan wie op geen enkele manier ook maar één recht gegeven kan worden. De scheppende kracht en de organisatie van de boeren en arbeiders zal zonder de hulp van communisten tot stand worden gebracht.

Kameraden Boeren! Het Opstandelingenleger van de Oekraïne (Makhnovisten) kwam uit jullie midden voort. Uw zonen, broers en vaders vulden onze gelederen. Het Opstandelingenleger is Uw leger, Uw bloed, Uw vlees. Ten koste van tienduizenden slachtoffers vocht het Opstandelingenleger voor het recht van het werkende volk zélf haar eigen orde op te bouwen, zelf over haar eigen welstand te beschikken, zij vocht niet om dat alles over te dragen aan de commissarissen. Het Opstandelingenleger vocht en vecht nog steeds voor de echte sovjets en niet voor de Tsjeka of de commissarocratie. Tijdens het bewind van de Hetman, de Duitsers en de Denikinisten stond de opstand ter verdediging van de werkende massa, hecht tegenover de onderdrukkers. En nu beschouwt het Opstandelingenleger het als haar heilige taak de verdediging van de belangen van de Oekraïense werkende boeren tegen de pogingen van de heren commissarissen hen te onderwerpen, op zich te nemen. Het Opstandelingenleger herinnert zich de laatste commissaris- “bevrijder” nog goed. De autocraat Trotzki beval het Opstandelingenleger van de Oekraïne, dat door de boeren zelf was gecreëerd, zich te onderwerpen; hij beseft dat hij er nooit in zal slagen om het werkende volk te

dwingen naar zijn pijpen te dansen zolang zij haar eigen leger heeft dat haar belangen verdedigt. Het Opstandelingenleger, dat geen broederlijk bloed wil verspillen, en veldslagen met het Rode Leger wil vermijden, en dat ondergeschikt is aan de wil van de werkende klasse, zal waken over de belangen van het werkende volk, en de wapens pas neerleggen op bevel van de vrije AI-Oekraïense congressen, waarop het werkende volk zelf haar eigen wil tot uitdrukking brengt. Het Opstandelingenleger, het zwaard in de handen van het werkende volk, roept jullie, kameraden, op snel eigen congressen bij elkaar te roepen en de lange termijn opbouw van zowel uw geluk als van uw welstand in eigen hand te nemen; het is waar, de machtsbeluste commissarissen zullen ongetwijfeld alles doen wat mogelijk is om de vrije werkerscongressen te verbieden; daarom is het in het belang van het werkende volk dat zij de commissarissen niet toestaat haar werkerscongressen te onderdrukken; daarom moet het congres op een geheime plaats en op een geheime datum plaatsvinden.

Kameraden Boeren, Bereid je voor op uw congres!

Haast je om voor de goede zaak te werken!

De vijand slaapt niet en jullie moeten niet slapen,

Daarin ligt de Garantie voor de Overwinning!

Lang Leve de Regionale Vrije Werkers-Congressen! Weg met de Commissarocratie! Lang Leve het Opstandelingenleger van de Boeren!

de Staf van het Opstandelingenleger van de Oekraïne (Makhnovisten)

8 februari 1920

EEN WOORD AAN DE BOEREN EN ARBEIDERS VAN DE OEKRAÏNE

Broeders boeren en arbeiders! Al meer dan drie jaar zijn jullie in een strijd gewikkeld met het kapitalisme en dankzij uw inspanningen, uw standvastigheid en energie hebben Jullie deze strijd bijna ten einde gebracht. De vijanden van de revolutie zijn uitgeput door uw slagen en Jullie, denkend aan de nakende overwinning, maakten je klaar om feest te vieren. Jullie geloofden dat uw onophoudelijke en vaak ongelijke strijd met de vijanden van de revolutie Jullie de kans zou geven het vrije sovjetsysteem, waar we allemaal naar streven, in praktijk te brengen. Maar Broeders, Jullie zien wie in uw plaats feest viert. De ongenode binnendringers vieren feest, de communistische beulen die snel over de door uw bloed, het bloed van uw zonen en broeders die de revolutionaire opstand maakten, schoongemaakte wegen binnenkwamen. Zij stalen de rijkdommen van het land. Niet Jullie, maar zij zijn de baas. Jullie, de boeren en arbeiders zijn voor hen slechts in naam een steun; zonder Jullie konden zij zich geen boeren- en arbeidersregering noemen, konden zij geen nationale moordenaars en beulen zijn, konden zij niet onwillekeurig, in naam van de superioriteit van de partij het volk tiranniseren, De naam van het volk geeft hen in dit alles het recht, En daarom hebben zij Jullie, arbeiders en boeren, nodig.

In elk ander opzicht betekenen Jullie niets voor hen en zij houden dan ook geen rekening met uw mening, Zij ketenen, rekruteren, commanderen en regeren Jullie, Zij vernietigen Jullie, En Jullie, onderdrukten, dragen geduldig de verschrikkingen van executies, geweld en tirannie welke uitgevoerd worden door de communistische beulen, die alleen door uw revolutionaire

rechtvaardigheid vernietigd kunnen worden, alleen door uw gezamenlijke protest — een revolutionaire opstand, Hiertoe worden Jullie opgeroepen door uw broeders, boeren en arbeiders die, net als jullie, sterven door de kogels van de Rode moordenaars die vee, graan en andere producten met geweld confisqueren en naar Rusland zenden, Zij — uw naaste broeders - die vaarwel zeggen tegen hun eigen leven, die afscheid nemen van de mooie toekomst waar wij allen voor strijden, zij verzoeken Jullie dringend de revolutie, de vrijheid en de onafhankelijkheid te redden, Bedenk broeders boeren en arbeiders, dat wanneer jullie nu niet proberen van de totale vrijheid en onafhankelijkheid, jullie voortaan niet in staat zullen zijn uw eigen lot te bepalen of uw eigen geluk te smeden, en dat jullie niet de bazen van de rijkdommen van uw land of van de vruchten van uw arbeid zullen zijn.

Dit alles zullen de ongenode regeerders — de communistisch-bolsjewistische nieuwkomers - voor jullie doen en zijn, Om van deze ongenode meesters en heersers af te komen moeten alle boeren met hun diepste toewijding geheime, landelijke en regionale boerencongressen organiseren, waarop de brandende vraagstukken van dit moment, ontstaan door de onverantwoordelijkheid en de dictatuur van die bandieten, behandeld en geregeld moeten worden, Laten wij, in het belang van het land en in het belang van het Oekraïense werkende volk, niet toestaan dat het land totaal vernield wordt door die ongewenste meesters en heersers, In de Oekraïne mag geen plaats zijn voor hen of voor hun Rode huurlingen-moordenaars, de tirannen van het volk, Zonder een dag te verliezen moeten alle boeren zich organiseren via hun regionale congressen, Laten wij in elk dorp en elk gehucht regionale strijdbataljons oprichten; laten wij een leidinggevend gevechtsorgaan creëren.

Maar eens en voor alles, weiger de communistische beulen en hun huurlingen te helpen, weiger voedsel, graan en brood te geven, De arbeiders in zowel de steden als de dorpen, moeten op hun beurt weigeren lid te worden van de Communistische Partij, de Tsjeka of de voedelconfiscatie-detachementen; zij moeten alle deelname weigeren in communistische organen. Het Oekraïense volk moet de hele wereld met woord en daad vertellen: weg met de moordenaars en de beulen, zowel Rood als Wit! Wij begeven ons naar het universeel goede, heldere en ware, en jullie geweld zal niet getolereerd worden.

Lang leve de internationale Sociale Revolutie van de Boeren en de Arbeiders! De dood aan alle Witte gardes en commissarissen. De dood aan alle beulen! Lang leve het vrije sovjetsysteem!

de Staf van het Revolutionaire Opstandelingenleger van de Oekraïne (Makhnovisten)

maart-april 1920

WIE ZIJN DE MAKHNOVISTEN EN WAAR STRIJDEN ZIJ VOOR?

1. De Makhnovisten zijn boeren en arbeiders die zich al in 1918 verzet hebben tegen de heerschappij van de Duits-Hongaarse en Oostenrijkse autoriteiten en de regering van de bourgeois hetman in de Oekraïne. De Makhnovisten zijn die werkers die het strijdbanier verhieven tegen de Denikinisten en tegen elk type onderdrukking, geweld en leugen, waar zij ook vandaan kwam. De Makhnovisten zijn die werkers door wier arbeid de bourgeoisie in het algemeen, en nu de Sovjet-bourgeoisie in het bijzonder regeert en rijk, dik, en vet wordt.

2. WAAROM NOEMEN WE ONSZELF MAKHNOVISTEN?

Ten eerste, omdat wij in het begin, tijdens de verschrikkelijke reactie in de Oekraïne binnen onze kringen een toegewijde vriend en leider zagen, MAKHNO, wiens protest tegen elke vorm van heerschappij over het werkende volk in heel de Oekraïne doorklonk, en wiens stem tot strijd tegen alle onderdrukkers, plundersaars en politieke charlatans die ons verraadden, opriep, en die nu samen met ons opmarcheert naar het uiteindelijke doel: da bevrijding van het arbeidende volk van elke vorm van onderdrukking.

3. WAT ZIEN WIJ ALS BASIS VAN DE BEVRIJDING?

Het omvergooien van de monarchistische, republikeinse en sociaal-democratische regeringen, het omvergooien van coalitieregeringen en het omvergooien van de regering van de communistisch-bolsjewistische partij. Hun plaats moet worden ingenomen door het vrije en totaal onafhankelijke sovjetsysteem van het werkende volk, zonder regeringen met hun willekeurige wenen. Het sovjetsysteem is niet de macht van de sociaal-democratische communistische bolsjewisten die zich nu een sovjetmacht noemen; het is daarentegen de hoogste vorm van het niet-autoritaire, anti-étatistische socialisme, welke zich uitdrukt in de organisatie van een vrij, gelukkig en onafhankelijk systeem van sociaal leven voor het werkende volk, waarin elke werker afzonderlijk, en de samenleving als geheel zonder hulp in staat zal zijn het eigen geluk en welzijn te creëren volgens de principes van solidariteit, vriendschap en gelijkheid.

4. WAT VERSTAAN DE MAKHNOVISTEN ONDER HET SOVJET-SYSTEEM?

De werkende massa moet zelf haar eigen vrije sovjets kiezen, welke haar wil en verlangens zullen uitvoeren, dat wil zeggen ADMINISTRATIEVE sovjets, géén leidinggevende sovjets. Het land, de werkplaatsen, de fabrieken, de mijnen, de spoorwegen en andere rijkdommen van het volk moeten aan het volk zelf toebehoren, aan hen die erin of erop werken, met andere woorden, zij moeten gesocialiseerd worden.

5. WELKE WEGEN LEIDEN NAAR DE MAKHNOVISTISCHE DOELEINDEN?

Een onverbidelijke revolutie en een aanhoudende strijd tegen alle leugens, tegen elke willekeur en dwang, waar zij ook vandaan komen; een strijd tot aan de dood, een strijd voor vrije meningsuiting, voor de rechtvaardige zaak, een gewapende strijd. Alleen door de afschaffing van alle heersers, door de vernietiging van de grondvesten van hun leugens zowel in staatszaken als op politiek en economisch terrein, en alleen door de vernietiging van de staat door middel van een sociale revolutie kan het ware boeren- en arbeiderssovjetsysteem gerealiseerd worden en kunnen wij het SOCIALISME bereiken.

Culturele en Opvoedkundige Dienst van het Opstandelingenleger (Makhnovisten)

27 april 1920

KAMERADEN IN HET RODE LEGER AAN HET FRONT EN IN DE RODE GARDES!

Het Oekraïense volk, dat onderdrukt wordt door uw commandanten en commissarissen, en soms zelfs door Jullie onder leiding van de Commandanten en Commissarissen, protesteert tegen die heerschappij: zij wachtte op Jullie als bevrijders van de werkende massa van het juk opgelegd door de beulsbende van Denikin; maar na uw komst in de Oekraïne werd het grommen, janken en jammeren van het lijdende volk luider en luider. Overal vonden executies plaats, werden boerenhutten en zelfs

dorpen in brand gestoken, werd er geplunderd en geweld gepleegd.

Het volk is uitgeput en mist de kracht om nog meer willekeur te verdragen, dit vroegtijdig onder ogen ziend, vraagt zij Jullie: willen jullie in het besef van deze verschrikkingen stoppen en bedenken op wie Jullie, onder leiding van uw commandanten en commissarissen, schieten? Wie stoppen Jullie in de gevangnissen en in de cellen? Zijn dat niet uw broers, vaders en kinderen? Natuurlijk zijn zij dat! Jullie doen dat, onbewust van het feit dat de officieren en generaals van het oude regime, profiterend van hun vrijheid en van Uw blindheid, in zachte gemakkelijke stoelen achteroverleunen en Jullie bevelen het arme volk te pesten. En Jullie, kameraden, voeren die orders blindelings, zonder enige aarzeling uit. Is het mogelijk dat Jullie niet doorhebben dat zij jullie tegen het arme volk opzetten, dat door hen van contra-revolutionaire daden wordt beticht omdat zij protesteert tegen de dictatuur van de bazen van Trotski en zijn bende van communistische medeplichtigen, die de revolutie in naam van de partijmacht smoren? Is het mogelijk dat Jullie niet zien dat de Oekraïense boer zijn juk niet meer verdraagt en, ondanks de executies, voor zichzelf opkomt, ieder obstakel vernietigt en zich haast zijn bevrijding tot een goed einde te brengen? En Hij gelooft dat onder Jullie, kameraden in het Rode Leger, een meerderheid zijn broeder is, boer is zoals hij zelf, die even onderdrukt wordt als hij en die tenslotte met hem mee zal protesteren en zich bij hem zal aansluiten in de strijd tegen de gezamenlijke vijand: de rechtse bendes van Denikin en de linkse commissarocratie die zich hult in het kleed van het volk.

Kameraden, kijk zelf, zij creëren Tsjeki's en strafbataljons in Belorusland en vooral in de Oekraïne. En wie helpt hen? Jullie, mannen uit het Rode Leger, alleen Jullie! Is het mogelijk dat uw hart niet bloedt bij het horen van de kreunen en de kreten van uw broeders, vaders, moeders en kinderen? Is het mogelijk dat die bedrieglijke politieke vrijheden jullie zo hebben misleid dat jullie te zwak zijn om de commissarocratie te overwinnen en u zelf bij de boeren en de arbeiders te voegen die zich zelf en heel het volk bevrijden van onderdrukking en geweld? Is het mogelijk dat jullie binnen uw gelederen niet diegenen zien die, dankzij uw bloed en leven boven Jullie uitgestegen zijn, zelf de macht in handen genomen hebben en zo het volk tiranniseren? Is het mogelijk dat uw hart niet bloedt wanneer, onder bevel van die tirannen, Jullie naar dorpen en gehuchten gaan om die werkers te straffen die tegen de overheersing van uw leiders protesteren? Wij geloven dat jullie weer bij zinnen zullen komen, en dat jullie je zullen schamen. Uw protest tegen het geweld en de onderdrukking van de arme bevolking zal dan opklinken. Jullie zullen uw commandanten en commissarissen niet meer toestaan dorpen en gehuchten te verbranden en boeren, die voor hun rechten opkwamen, te vermoorden. Laat de boeren zelf hun leven bepalen zoals zij zelf willen, en ga zelf door met én de vernietiging van Denikin en zijn bendes én de vernietiging van de commissarissen-heersers. Verlaat het front niet; ga door met strijd tegen diegenen die 'gouden epauletten' (de generaals van Denikin - vert.) dragen; maak uw commissarissen ter plekke af.

De revolutionaire boeren en arbeiders maken in hun achterland korte metten met de schooiers die over hen heersen en hen tot slaaf maken. De revolutionaire boeren en arbeiders zullen Jullie niet vergeten en de dag zal aanbreken dat zij allen met jullie de rijen zullen sluiten, en wee dan alle parasieten met hun helpers, wee iedereen die onderdrukt, wee iedereen die overheerst.

Bedenk kameraden dat het volk het bedrog van de regering, die door jullie ondersteund wordt, heeft erkend. Het volk zal zich tegen haar verzetten en geen leger zal in staat zijn die massa's te weerstaan, massa's die voor de totale bevrijding vechten. Sluit je bij hen aan; zij nodigen je uit als hun eigen broeder. Bedenk dat onder diegenen die in opstand kwamen uw broeder, boer en arbeider, was, en als jullie hen tegenkomen, bega dan geen slachting. Laten de commandanten en commissarissen de rebellen zelf tegemoet treden.

Laat hen zichzelf onteren met het bloed van de boeren en arbeiders; zij dragen alle schuld en zij moeten ervoor boeten.

Weg met de 'gouden-epauletten'-bende! Weg met hun peetooms de commissarocraten! Weg met door de mens gemaakte wetten en de macht van de ene mens over de andere!

Lang Leve de vereniging van alle werkers van het Rode Leger en de rebellerende boeren en arbeiders!

De dood aan allen die gouden epauletten dragen! De dood aan alle commissarissen en beulen!

Lang Leve de Sociale Revolutie!

Lang Leve het ware vrije sovjetsysteem!

de Staf van het Opstandelingenleger van de Oekraïne (Makhnovisten)

9 mei 1920

WEG MET DE BROEDERMOORD!

Broeders in het Rode Leger! De stromannen van tsaar Nicolaas lieten jullie onwetend en bevalen jullie tot een broedermoord op de Japanners, en vervolgens op de Duitsers en vele andere volkeren, dit ten behoeve van hun eigen groeiende welvaart: uw lot was de dood aan het front en een complete ruïne thuis.

Maar de stormwolken en de mist waardoor Jullie niets konden zien verdwenen; de zon begon te schijnen; Jullie begrepen het nu en aan de broedermoord kwam een einde. Maar het was slechts de stilte voor een nieuwe storm. Jullie werden weer ten strijde gestuurd, nu tegen ons, de 'opstandige Makhnovisten', en nu blijkbaar uit naam van een 'boeren en arbeidersregering' welke echter voor jullie de slavenkettingen klaar legt en tegelijk aan de horde van een miljoen bureaucratische parasieten pleziertjes en rijkdommen uitdeelt die door Uw bloed vergaard zijn. Is het mogelijk dat Jullie dat, ondanks een drie jaar durende broedermoord, nog steeds niet begrijpen? Is het mogelijk dat Jullie zelfs nu nog uw bloed willen geven voor die nieuwe bourgeoisie en voor al die halfgare commissarissen die jullie als vee naar de oorlog sturen?

Is het mogelijk dat jullie nog steeds, tot de dag van vandaag toe, falen om te begrijpen dat wij, de 'opstandige Makhnovisten' strijden voor de TOTALE POLITIEKE EN ECONOMISCHE EMANCIPATIE VAN HET WERKENDE VOLK, dat wij strijden voor een vrij leven zonder die autoritaire commissarissen, Tsjekisten enz.?

Laat het licht binnen in uw kamp en laat het jullie het pad wijzen dat leidt naar de afschaffing van die broederoorlogen tussen de werkende volkeren. Via dat pad zullen jullie ons bereiken en binnen onze gelederen zullen jullie doorgaan met de strijd voor een betere toekomst, voor een vrij leven. Stuur ons, voor ieder treffen, een delegatie om te onderhandelen opdat er geen broederlijk bloed vloeit; echter, als dat niet werkt doordat de commissarissen jullie dwingen te vechten, gooi dan de wapens weg en kom naar ons toe voor een broederlijke omhelzing!

Weg met de broederoorlogen tussen de werkende volkeren!

Lang leve de vrede en de broederlijke eenheid van de werkende volkeren van alle landen en alle

nationaliteiten!

Opstandige Makhnovisten

mei 1920

AAN ALLEN DIE MET DE PLOEG OF MET DE HAMER WERKEN

Broeders! Een nieuw en dodelijk gevaar nadert het werkende volk. Al de zwarte krachten in de Oekraïne die de bloedige Nicolaas dienden hebben zich verenigd met behulp van de Poolse landheren, de Franse instructeurs en de verraders van de beweging van Petljoera, om zo een alleenheerschappij over ons te vestigen, en om ons zo te belasten met landheren, kapitalisten, Zemstvo-leiders, politieagenten en andere beulen van de boeren en de arbeiders.

Kameraden! De commissarissen en bazen van de communisten-Bolsjewisten zijn goede strijders, maar alleen in de strijd tegen de armen en onderdrukten. Hun strafbataljons en hun Tsjeka excelleren in het neerschieten van boeren en arbeiders en het uitbranden van dorpen en gehuchten! Maar tegenover de ware vijanden van de revolutie, tegenover de Denikins en andere bendes vluchten zij schaamteloos, als miserabele lafaards.

Jullie, kameraden, zijn nog niet vergeten hoe de 'gouden epauletten' vorig jaar bijna Moskou binnentrokken en dat het aan de opstandelingen lag dat sindsdien de tricolore van de alleenheerschappij niet over Revolutionair Rusland woei.

Hetzelfde gebeurt nu weer, Kameraden! Het Rode Leger dat door haar eigen generaals en laffe commissarissen in de uitverkoop is gedaan, ontvlucht in paniek het front en geeft streek na streek over aan de Poolse landheren. Sjitomir, Kiew en Sjmerinka zijn al sinds lange tijd bezet door de Polen; het Wine-front nadert Poltawa en Cherson. En in de Krim hebben de Denikins de afgelopen drie maanden het moment afgewacht om ons land opnieuw te bezetten.

Broeders! Is het mogelijk dat jullie rustig de komst van de Witten afwachten en, de armen gekruist, jezelf met vrouwen en kinderen uitleveren, om verscheurd te worden door de generaals en de landheren?

Nee, dat mag niet gebeuren.

Neem als één man de wapens op en sluit je aan bij de opstandelingen.

Sta, samen met ons, de opstandige Makhnovisten, op tegen alle tirannen. Vorm in ieder gehucht detachementen en voeg je bij ons. Samen zullen we de commissarissen en de Tsjekisten verdrijven en samen met de kameraden van het Rode Leger zullen we een ijzeren front vormen tegen Denikin, Petljoera en de Poolse landheren.

Kameraden! De tijd wacht niet; stel onmiddellijk uw detachementen samen.

Voor onze zaak!

Dood en vernietiging aan alle tirannen en landheren!

Laten we beginnen met de laatste beslissende veldslag voor een waarachtig vrij sovjetsysteem waarin noch landheren noch bazen zijn!

Te wapen, Broeders!

Culturele en Opvoedkundige Dienst van dé Revolutionaire Opstandelingen van de Oekraïne (Makhnovisten)

mei 1920

AAN DE JONGEREN

Waarom, kameraden, zitten jullie thuis? Waarom hebben jullie je niet bij ons gevoegd?

Of wachten jullie soms op de komst van de commissarissen met hun strafbataljons om door hen met geweld in hun leger ingelijfd te worden? Maak jezelf niet wijs dat zij jullie niet kunnen vinden, dat jullie je zullen verstoppen, dat jullie zullen ontsnappen, De bolsjewistische regering heeft al laten zien dat niets haar tegenhoudt: zij zal uw familie en kennissen arresteren, gijzelaars nemen en indien nodig zal zij uw hele dorp door artillerie laten beschieten — op de een of andere manier zullen jij en je kameraden, die nu nog vrij zijn, door de regering ingelijfd worden,

En dan zullen zij jullie heenwenden, met wapens in jullie handen, om uw broeders — de arbeiders en boeren, de opstandige Makhnovisten — te doden.

Wij, de Makhnovistische opstandelingen, wij zitten niet thuis, ofschoon ieder van ons ook familie, kennissen en geliefden heeft waarvan hij liever niet gescheiden is, Maar wij zijn revolutionairen, Wij kunnen niet lijdzaam toezien hoe boeren en arbeiders opnieuw in slavernij vervallen, zoals de nieuwe despoten onder het mom van sociaal-communisme en onder het banier van de boeren- en arbeidersregering bevelen, Drie revolutiejaren hebben duidelijk aangetoond dat iedere regering, zonder uitzondering, contra-revolutionair is, of het nu de regering van bloedige Nicolaas of van de bolsjewistische communisten is, Wij Makhnovisten verhieven het banier van de revolutie voor een totale socialistische revolutie, tegen iedere regering, tegen iedere onderdrukker: wij vechten voor de vrije sovjets van het werkende volk.

Volg ons, kameraden! Laat de teerhartige egoïsten en lafaards maar thuis achter iemands rokken blijven - wij kunnen geen slappelingen gebruiken. Maar jullie, eerlijke boeren en arbeiders, jullie horen bij ons, bij de revolutionaire opstandige Makhnovisten. Wij zullen niemand met geweld dwingen. Maar bedenk: de bolsjewistische regering, wij- tens haar brutaal geweld jegens de Makhnovisten, dwingt ons ook tot een genadeloze strijd.

En dus kameraden, neem een besluit! Wanneer jullie door de commissarissen ingelijfd worden zullen jullie tegen ons ingezet worden, en zullen wij gedwongen zijn jullie als vijandig en als een vijand van de revolutie te beschouwen. Met ons of tegen ons — kies!

Opstandige Makhnovisten

juni 1920

EEN WOORD VAN DE MAKHNOVISTEN AAN ALLE WERKENDE KOZAKKEN VAN DE DON EN DE KOEBAN

Kameraden Kozakken! Twee jaar lang leden jullie onder de onderdrukking van de tsaristische generaal Denikin. Twee jaar lang dwongen de rijke boeren en baronnen, uw dodelijke vijanden, jullie de belangen van de rijken, de belangen van de onderdrukkers van het werkende volk, te verdedigen. In die twee jaar werden jullie gedwongen toe te geven, en dankzij uw zweet en bloed verrijkten de rijken zich, feestten zij en leidden zij hun verdorven leven. In de streken van de Don en de Koeban vloeiden gedurende die twee lange jaren het bloed en de tranen van de gebruikers van de hamer en de ploeg. Toen stond bij jullie, werkende kozakken, de revolutie stil. Maar dankzij uw inspanningen, kameraden, werd het juk van Denikin en zijn commandanten afgeworpen en zegevierde de revolutie in de Don en de Koeban opnieuw.

Echter, voordat jullie konden bijkomen van de verschrikkingen van Denikin, verscheen er een nieuwe onderdrukker in uw streken. De communistisch-bolsjewistische partij, de macht in handen, stuurde haar commissarissen en Tsjekisten naar uw dorpen; zij maken jullie, werkende kozakken, belachelijk, net zoals de tsaristische bandieten dat deden.

Net als in de tijd van Denikin nemen de strafbataljons van de bolsjewistische regering uw brood en vee weg en lijven ze uw zonen in; en als jullie protesteren tegen het geweld dat jullie ondergaan, dan slaan ze met de zweep, gooien ze je in de gevangenis en vermoorden ze je zelfs.

Hebben jullie je daarom tegen Denikin verzet, Kameraden, om een nieuw juk opgelegd te krijgen door de communisten-bolsjewisten? Hebben jullie daar uw bloed voor vergoten, om de commissarissen en de machtswellustelingen toe te staan over jullie te heersen, jullie te onderdrukken?

Luister goed, Broeders, naar wat wij, de revolutionaire boeren Makhnovisten jullie vertellen. Na de revolutie werden ook wij door een hele reeks machthebbers en partijen onderdrukt. Eerst probeerden de Oostenrijkse en Duitse machthebbers, samen met de hetman, over ons te heersen, vervolgens kwamen de avonturier Petljoera, de communisten-bolsjewisten en ook generaal Denikin. Maar wij ontmoedigden hen vrij snel teneinde verder te kunnen gaan met ons eigen project. Wij stonden, zoals jullie hoogstwaarschijnlijk gehoord zullen hebben, al in de zomer van 1918, onder het leiderschap van de boeren van Goeljab-Pole en andere werkers, én onder het leiderschap van de anarchistische revolutionair Nestor Makhno, die door het tsaristisch gezag meer dan tien jaar in de cel gehouden werd vanwege zijn liefde voor het werkende volk, op en wij dreven de Oostenrijks-Duitse bendes weg, en na hen te hebben weggejaagd, hebben wij de strijd voortgezet tegen alle onderdrukkers van het werkende volk. Wij zijn nu in een genadeloze strijd verwickeld met de agenten en commissarissen van de bolsjewistische regering, een strijd waarin die tirannen gedood en uit onze streek verjaagd worden. De gelederen van onze revolutionaire detachementen groeien dagelijks. Alle benadeelde en onderdrukte mensen voegen zich bij ons en de tijd is spoedig daar dat het hele werkende volk in onze streek in opstand zal komen en de regering van de bolsjewistische charlatans zal verdrijven, zoals zij ook Denikin verdreven heeft. Maar, zodra de bolsjewistische tirannen zijn uitgewezen, zijn wij niet van plan iemand ook maar een beetje gezag over ons te geven omdat wij, Makhnovisten, ons realiseren dat het werkende volk niet langer een kudde schapen is dat zich door iemand laat commanderen. Wij achten het werkende volk in staat zelf, zonder partijen, commissarissen of generaals, haar eigen VRIJE SOVJETSISTEEM op te bouwen, waarin zij die in de sovjet gekozen zijn ons niet, zoals nu het geval is, zullen commanderen en verordonneren, maar slechts de uitvoerders zullen zijn van de besluiten zoals die genomen zijn in vergaderingen en conferenties van boeren en arbeiders. Daar willen wij naar

streven, zodat heel de rijkdom van het land, dat wil zeggen de grond, de mijnen, de fabrieken, de werkplaatsen, de spoorwegen enz. noch aan individuen noch aan de regering toebehoort, maar slechts aan hen die er in, op of mee werken. Wij zullen niet rusten voordat wij voor eens en altijd elke politieke en economische onderdrukking hebben uitgeroeid en totdat een echte gelijkheid en een echt broederschap in het land gevestigd is.

Hier, kameraden, vechten wij voor en wij verzoeken jullie, werkende kozakken van Don en Koeban hetzelfde te doen.

In ons Opstandelingenleger vochten slechts enkele kozakken van de Don en de Koeban mee; zij formeerden twee cavalerie-regimenten die moedig en onzelfzuchtig met ons meestreden tegen Denikin. Nu roepen wij jullie, kozakken, tot onze opstandige gelederen om gezamenlijk strijd te leveren tegen de tirannen en de Rode beulen Trotski en Lenin. De slaven hebben lang genoeg gehoorzaamd en geleden onder het juk van hen die zich de boeren- en arbeidersregering noemen. Bewapen jullie en voeg je bij ons en dan zullen we snel een eind maken aan de plannen van hen die ons willen onderdrukken en overheersen.

Kameraden, geloof de geruchten niet die vertellen dat wij bandieten zijn en slechts een kleine groep vormen. Dat is een leugen die door de commissarissen verspreid is om de boeren en arbeiders te verwarren; het werkende volk weet dat de Makhnovisten eerlijke werkers zijn die, omdat zij het juk niet meer willen dragen, in opstand kwamen om zich zo voor eens en altijd te bevrijden van elke onderdrukking. Geloof de bolsjewistische kranten niet die bijna dagelijks schrijven dat Vadertje Makhno dood is en de Makhnovisten verslagen zijn. Het is niet waar. Vadertje Makhno leeft en samen met ons verslaat hij dagelijks de regimenten en strafbataljons van de commissarocratie en zaait hij dagelijks dodelijke paniek onder de Rode onderdrukkers.

Kom in opstand, werkende kozakken, tegen de onderdrukking en overheersing van de commissarissen. Tolereer hen niet in uw dorpen. Betaal hen geen belastingen. Geef hen geen brood. Geef hen uw zonen niet, opdat zij niet hun soldaten worden. Organiseer uw eigen opstandelingendetachementen. Dood de onderdrukkers. Verenig je met ons. Wij geven jullie elke mogelijke hulp.

De slaven hebben lang genoeg geleden! Wij hebben lang genoeg met ons laten sollen!

Lang leve de opstand voor een waarachtig arbeiders- en boerensovjetsysteem!

Lang leve de vrije Don en de vrije Koeban!

Lang leve de broederlijke unie van de werkende volkeren van alle landen en alle nationaliteiten!

Lang leve de socialistische revolutie!

de Raad van de Revolutionaire Opstandelingen van de Oekraïne (Makhnovisten)

juni 1920

KAMERADEN IN HET RODE LEGER!

Uw commandanten en commissarissen maken jullie bang en overtuigen jullie ervan dat wij, Makhnovisten, gevangen genomen Rode soldaten vermoorden.

Kameraden! Deze smerige leugen is door uw leiders verzonnen opdat jullie, als slaven de belangen van de commissarissen zullen verdedigen; en opdat jullie zullen vermijden ons in handen te vallen zodat jullie nooit de waarheid over de Makhnovistische beweging van boeren en arbeiders zullen leren kennen.

Wij, kameraden, zijn in opstand gekomen tegen de onderdrukking van alle tirannen. Drie jaar lang heeft ons bloed aan alle fronten gevloeid. Wij verjaagden de Duits-Oostenrijkse tirannen; versloegen de beulen van Denikin en vochten tegen Petljoera. En nu vechten we tegen de overheersing van de commissarocratie, tegen de dictatuur van de bolsjewistisch-communistische partij: zij heeft haar ijzeren hand op ieder deel van het leven van de werkende klasse gelegd; de Oekraïense boeren en arbeiders grommen onder hun juk. Zonder pardon zullen wij ook de Poolse landheren die onze revolutie willen verstikken en ons onze verworvenheden willen afnemen, ombrengen.

Wij strijden tegen ieder gezag en elke onderdrukking, ongeacht de herkomst. Onze onverbiddelijke doodsvijanden zijn de landheren en kapitalisten van alle nationaliteiten, de generaals en officieren van Denikin, de Poolse landheren en de bolsjewistische commissarissen. Wij straffen en doden hen zonder pardon als zijnde vijanden van de revolutie van de werkende klasse.

Maar wij beschouwen Jullie, Rode Kameraden, als onze bloedbroeders, met wie wij de strijd voor de ware bevrijding willen voortzetten, de strijd om het ware sovjetsysteem zonder de druk van partijen of regeringen. Overwonnen Rode soldaten worden wanneer zij dat wensen óf meteen in vrijheid gesteld, óf uitgenodigd binnen onze gelederen te strijden.

Wij hebben reeds duizenden Rode soldaten, die tijdens talloze gevechten in onze handen vielen, vrijgelaten en velen vechten nu binnen onze gelederen.

Dus, Rode Kameraden, geloof de onzinnige verhalen van uw commandanten dat de Makhnovisten Rode soldaten ombrengen niet. Het is een smerige leugen.

Wanneer zij jullie ten strijde sturen tegen de Makhnovisten, Rode kameraden, bevek uw handen dan niet met het bloed van uw broeders. Wanneer het gevecht begint dood dan zelf uw leiders en kom, zonder uw wapens te gebruiken, naar ons. Wij zullen jullie als een broer begroeten en samen zullen wij een vrij en rechtvaardig leven voor boer en arbeider creëren en strijden tegen alle tirannen en onderdrukkers van het werkende volk.

Lang leve de Broederlijke Unie van de Revolutionaire Opstandige Makhnovisten met de Boeren en Arbeiders in het Rode Leger!

Opstandige Makhnovisten

juni 1920

PAUZEER! LEES! DENK NA!

Kameraad in het Rode Leger! Jij bent erdoor jouw commissarissen en commandanten op uitgestuurd om ons, opstandige Makhnovisten, gevangen te nemen. Jij volgt de orders op van jouw chefs, die je voorschrijven vreedzame dorpjes te vernietigen en onbekende mensen, die zij als vijand van het volk beschouwen, op te sporen, te arresteren en te doden. Zij vertellen je dat de Makhnovisten bandieten en contra-revolutionairen zijn. Zij vertellen je; bevelen je; maar ze vragen niets; zij sturen je; en jij, als

een gehoorzame slaaf van jouw leiders, overmeestert en doodt. Wie? Waarvoor? Waarom?

Denk er eens over na, Rode Kameraad. Denk eens na ploeterende boer en arbeider, jullie die via geweld het middelpunt zijn geworden van de kuiperijen van de nieuwe meesters die zich de titel boeren- en arbeidersregering aanmaten.

Wij, de revolutionaire opstandige Makhnovisten, zijn evenals onze kameraden in het Rode Leger, boeren en arbeiders. Wij verzenen ons tegen onderdrukking; wij strijden voor een mooier en beter leven. Ons oprechte ideaal is de vestiging van een niet-autoritaire arbeidersgemeenschap zonder parasieten en zonder een commissarocratie. Ons onmiddellijke doel is de vestiging van het systeem van vrije sovjets, zonder de heerschappij van de bolsjewisten, zonder druk van welke partij dan ook. Om deze reden stuurt het bolsjewistisch regime strafexpedities naar ons toe. Zij haast zich vrede te sluiten met Denikin, met de Poolse landheren, en met ander Wit tuig, om zo des te makkelijker de volksbeweging van de revolutionaire opstandelingen, die opkomt voor de onderdrukten in de strijd tegen het juk van elke regering, te vernietigen.

De dreigementen van het Rode en Witte oppercommando maken ons niet bang.

WIJ BEANTWOORDEN GEWELD MET GEWELD!

Indien nodig zullen wij, een handje vol, de legioenen van het bureaucratische Rode Leger op de vlucht jagen. Want wij zijn vrijheidlievende revolutionaire opstandelingen en de zaak die wij verdedigen is een rechtvaardige zaak.

Kameraad! Denk er eens over na voor wie je bent en tegen wie je bent. Wees geen slaaf — wees een mens.

Opstandige Makhnovisten

juni 1920

From:

<http://anarchisme.nl/> - **Anarchisme.nl**

Permanent link:

http://anarchisme.nl/namespace/elf_vlugschriften_van_de_makhnovshchina

Last update: **24/04/19 08:44**